

กระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

THE LEARNING PROCESS IS STUDENT-CENTERED*

สุกัญดา เทนอิสสระ, ประยูร แสงใส

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Sukanda tenissara, Prayoon Sangsai

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Khon Kaen Campus

E-mail: Tenissarasukanda@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การจัดการศึกษาที่ถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด เป็นกระบวนการจัดการศึกษาที่ต้องเน้นผู้เรียนให้แสวงหาความรู้ และพัฒนาความรู้ได้ด้วยตนเองหรือรวมทั้งมีการฝึกและปฏิบัติในสภาพจริงของการทำงานมีการเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนกับสังคมและการประยุกต์ใช้ มีการจัดกิจกรรมและกระบวนการให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมิน และสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ซึ่งผู้เขียนได้นำเสนอในประเด็นดังนี้ ความจำเป็นในการจัดการเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ แนวคิดและหลักการการจัดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ แนวทางในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ขั้นตอนกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ กลยุทธ์ในการจัดการเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งการสอนโดยเน้นที่ผู้เรียนเป็นสำคัญจะช่วยพัฒนาผู้เรียนในทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ (ลักษณะนิสัย) และทั้งด้าน IQ (Intelligence Quotient) และด้าน EQ (Emotional Quotient) ซึ่งจะนำไปสู่ความเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุขตามเป้าหมายการจัดการศึกษาในปัจจุบัน

คำสำคัญ: กระบวนการ; การเรียนรู้; เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

Abstract

This academic article aims to present Learner-centered learning process The learner-centered learning process means the education management that considers the learners the most important. It is an educational management process that must focus on learners to seek knowledge. and develop knowledge by oneself or including training and practice in real working situations, linking what is learned to society and its application There are activities

*ได้รับบทความ: 2 กันยายน 2565; แก้ไขบทความ: 15 กุมภาพันธ์ 2566; ตอรับตีพิมพ์: 31 มีนาคม 2566

and processes for learners to think, analyze, synthesize, evaluate and create things. which the author has presented in the following issues The need for student-centered learning management concepts and principles of student-centered learning management Guidelines for creating a student-centered learning management plan Learner-centered learning management process steps Benefits of learning management by focusing on students Strategies for student-centered learning management and a learning management style that emphasizes student focus The teaching that focuses on the students is important to help develop the students in all aspects. both physically, emotionally, socially, intellectually, both in terms of knowledge, skills and attitudes (characteristics) and in both IQ (Intelligence Quotient) and EQ (Emotional Quotient) aspects, which will lead to being smart, good and happy according to the goals current education

Keywords: process; learning; Focus on the students.

บทนำ

กระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การจัดการศึกษาที่ถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด เป็นกระบวนการจัดการศึกษาที่ต้องเน้นผู้เรียนให้แสวงหาความรู้ และพัฒนาความรู้ได้ด้วยตนเองหรือรวมทั้งมีการฝึกและปฏิบัติในสภาพจริงของการทำงานมีการเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนกับสังคมและการประยุกต์ใช้ มีการจัดกิจกรรมและกระบวนการให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมิน และสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ นอกจากนี้ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพโดยสะท้อนจากที่ผู้เรียนสามารถเลือกเรียน รายวิชา หรือเลือกทำโครงการหรือชิ้นงานในหัวข้อที่สนใจในขอบเขตเนื้อหาของวิชานั้น ๆ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) การสอนโดยเน้นที่ผู้เรียนเป็นสำคัญจะช่วยพัฒนาผู้เรียนในทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ (ลักษณะนิสัย) และทั้งด้าน IQ (Intelligence Quotient) และด้าน EQ (Emotional Quotient) ซึ่งจะนำไปสู่ความเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข ด้วยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยเฉพาะ ในหมวดที่ 4 แนวทางการจัดการศึกษา มาตรา 22 ได้เสนอข้อความไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด (กระทรวงศึกษาธิการ, 2543) ดังนั้นกระบวนการจัดการศึกษาจึงต้องส่งเสริมให้ ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ด้วยเหตุนี้ผู้สอนทุกคน จึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนบทบาทของตนเองจากการเป็นผู้บอกความรู้ให้จบไปในแต่ละครั้งที่เข้าสอน มาเป็นผู้เอื้ออำนวยความสะดวก (Facilitator) ในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน กล่าวคือเป็นผู้กระตุ้น ส่งเสริม สนับสนุน จัด

สิ่งเร้าและจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาให้เต็มตามศักยภาพ เต็มความสามารถ ความถนัด และความสนใจของแต่ละบุคคล การจัดกิจกรรมจึงต้องเป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ แยกแยะประเด็นเรื่องที่สำคัญ คติวิพากษ์วิจารณ์ คิดสร้างสรรค์ ศึกษา และค้นคว้า ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองจนเกิดการเรียนรู้และค้นพบความรู้ด้วยเป็นสาระความรู้ ด้วยตนเอง รักการอ่าน รักการเรียนรู้อันจะนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Long-life Education) และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ (Learning Man) ผู้สอนจึงต้องสอนวิธีการแสวงหาความรู้ (Learn How to Learn) มากกว่าสอนตัวความรู้ สอนการคิดมากกว่าสอนให้ท่องจำ สอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมากกว่าเน้นที่เนื้อหาวิชา ดังที่ ประเวศ วะสี (2549) ได้ให้แนวคิดไว้ว่า ต้องปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ใหม่ จากการเอาวิชาเป็นตัวตั้งไปสู่การเอาคนและสถานการณ์จริงเป็นตัวตั้ง เรียนจากประสบการณ์และกิจกรรมจากการฝึกหัด จากการตั้งคำถาม และจากการแสวงหาคำตอบ ซึ่งจะทำให้สนุก ฝึกปัญญาให้กล้าแข็ง ทำงานเป็น ฝึกคุณลักษณะ อื่นๆ เช่น ความอดทน ความรับผิดชอบ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การรวมกลุ่ม การจัดการ และการรู้จักตน จึงเห็นได้ว่าการสอนโดยการเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จะช่วยพัฒนาผู้เรียนในทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ (ลักษณะนิสัย) และทั้งด้าน IQ (Intelligence Quotient) และด้าน EQ (Emotional Quotient) ซึ่งจะนำไปสู่ความเป็นคนเก่ง คนดี และความสุขตามเป้าหมายการจัดการศึกษาในปัจจุบัน (พิมพ์พันธ์ เตชะคุปต์, 2544)

ความจำเป็นในการจัดการเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ปัจจุบันการศึกษาเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความจำเป็นและสำคัญที่สุดของบุคคลในสังคม เพราะการศึกษามีบทบาทต่อการพัฒนาความมั่นคงต่อความเจริญก้าวหน้าของสังคม ประเทศชาติ ต่อการพัฒนาคุณภาพของมนุษย์ และต่อการสร้างพลังในการพัฒนาประเทศ ดังนั้นการจัดการศึกษาในยุคปัจจุบันจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมากที่จะต้องพัฒนาบุคคล ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในทุกๆ ด้าน ประกอบด้วยร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม และคุณธรรมจริยธรรม รวมถึงวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข ดังนั้นการจัดการศึกษาจึงต้องเป็นการศึกษาที่ต่อเนื่องตลอดชีวิต และต้องเป็นการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนมีความรู้คู่คุณธรรม ผู้เรียนมีคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์ มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์และมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ดังนั้นการจัดการศึกษาจึงมีความจำเป็น และเป็นหน้าที่ที่สำคัญของโรงเรียนที่ต้องจัดการศึกษาที่มีการส่งเสริมและสนับสนุน ให้ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยจัดการเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และมาตรฐาน ด้านปัจจัยกำหนดให้ครูมีความสามารถในการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545)

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ นอกจากที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้แล้วยังมีกระแสในการผลักดันหลายด้านหลายประการด้วยกัน กล่าวคือ นโยบายการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตามพระราชบัญญัติ

การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษา โดยยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองและถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาข้าราชการครูที่ได้กำหนดเป้าหมายและ มาตรการที่มุ่งให้ครูสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและนำระบบคุณภาพของครูที่ครูสภาได้พัฒนาขึ้นมาใช้เป็นแนวทางในการกำหนดระดับคุณภาพสูง (ระดับ NTQ 4-5) นอกจากนี้ เกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพของครูสภายังได้กำหนดมาตรฐานวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญหลายมาตรฐาน เช่น การตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมโดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดกับผู้เรียน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ และจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นผลถาวรที่เกิดแก่ผู้เรียน เป็นต้น

แนวคิดและหลักการการจัดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

แนวคิดและหลักการจัดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง โดยให้ผู้เรียนได้เห็นประโยชน์ของสังคม จากการที่ได้เรียนรู้ร่วมกัน มีการทำงานร่วมกัน ผึกฝนให้รู้จักการใช้เทคนิค และวิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเอง มีอิสระและมีความรับผิดชอบ โดยมีครูเป็นเพียงผู้กระตุ้น จูงใจ ส่งเสริมการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน ยึดหลักให้ผู้เรียนได้มีโอกาสที่จะเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง สิ่งเหล่านี้ ล้วนเป็นสิ่งที่มุ่งส่งเสริมที่จะพัฒนาคนหรือผู้เรียนให้เป็นผู้ที่มีคุณภาพด้วยการจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เขียนขอเสนอแยกออกเป็นแนวคิดที่สำคัญในการจัดการเรียนรู้ โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและหลักการที่สำคัญของการจัดการเรียน ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. แนวคิดที่สำคัญในการจัดการเรียนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

สำหรับแนวคิดนี้ เป็นแนวคิดที่มาจากจอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ซึ่งเป็นคนคิดในเรื่องของการเรียนรู้ โดยการลงมือกระทำ (Learning by Doing) ที่เป็นที่ยุติกันดีทั่วโลกมานานแล้ว การจัดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติเป็นการเปลี่ยนแปลงบทบาทจากการเป็นผู้รับความรู้ มาเป็นผู้จัดประสบการณ์การเรียนรู้ นั่นคือ ครูผู้สอนต้องรู้จักการจัดประสบการณ์โดยมีกระบวนการที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง รู้จักคิดค้น สร้างสรรค์ และลงมือปฏิบัติจริง เพื่อได้ค้นหาคำตอบด้วยตนเอง สรุปความคิดความรู้ด้วยตนเอง สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด (วิระเดช เขื่อนนาม, 2545) สอดคล้องกับ ทิศนา ขัมมณี (2542: 25) ที่ระบุไว้ว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนอย่างคงทน มากน้อยเพียงไรนั้น ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการ แต่ที่สำคัญคือการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ซึ่งเป็นการจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จากคำบอกเล่าของครูและนักเรียน พบว่าผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดีเมื่อได้ลงมือกระทำ มีส่วนร่วม เป็นผู้เรียนและเป็นผู้สร้างองค์ความรู้ที่ได้เรียนรู้ มีการจัดกิจกรรมท่ามกลางบรรยากาศที่สนุกสนาน ตื่นเต้น มีชีวิตชีวา สอดคล้องกับความสนใจ และความต้องการของผู้เรียน ทำให้มีความหมายต่อผู้เรียนมาก เพราะมีประโยชน์และได้นำไปใช้บ่อยๆ ในชีวิตประจำวันด้วยการฝึกแก้ปัญหาที่

จำเป็นต้องแก้ไข ผู้เรียนจึงเต็มใจเรียน เพื่อให้ได้รับความรู้ความก้าวหน้าในความสำเร็จของตน ทำให้มีความสุข นอกจากนี้ กมล ภู่งประเสริฐ ได้ให้แนวความคิดการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ที่ต้องคำนึงถึงเรื่องต่างๆ หลายประการซึ่งได้แก่ (กมล ภู่งประเสริฐ, 2544)

1. สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจ และความต้องการของผู้เรียน
2. ส่งเสริมความสามารถในกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้มีการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต
3. ส่งเสริมพัฒนาการผู้เรียนแต่ละคน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
4. ส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเน้นกระบวนการคิด การปฏิบัติจริงและนำไปใช้ประโยชน์ได้ หรือมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ให้มากที่สุด

5. ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันทั้งผู้เรียนและผู้สอนรวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้อง

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2545) ให้แนวความคิดของการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไว้ดังนี้

1) ผู้เรียนมีบทบาทรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง บทบาทของครู คือ ผู้สนับสนุน (Supporter) และเป็นแหล่งความรู้ (Resource Person) ของผู้เรียน โดยผู้เรียนเป็นผู้รับผิดชอบตั้งแต่เลือกวางแผน เรื่องที่ตนจะเรียนหรือเข้าไปมีส่วนร่วมในการเลือก และจะเริ่มต้นการเรียนรู้ด้วยตนเองด้วยการศึกษาค้นคว้า รับผิดชอบการเรียนรู้ตลอดจนประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง

2) เนื้อหาวิชามีความสำคัญและมีความหมายต่อการเรียนรู้ ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้มีปัจจัยสำคัญที่จะต้องนำมาพิจารณาประกอบด้วยเนื้อหาวิชา ประสบการณ์เดิมและความต้องการของผู้เรียน การเรียนรู้จะสำคัญและมีความหมาย จึงขึ้นอยู่กับสิ่งที่สอนและเทคนิควิธีสอน

3) การเรียนรู้ที่ประสบผลสำเร็จ หากผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้เรียนจะได้รับความสนุกจากการเรียน หากได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ทำงานร่วมกับเพื่อนๆ ได้ค้นคว้า ได้พบข้อคำถามและคำตอบใหม่ๆ สิ่งใหม่ๆ ประเด็นที่ท้าทายและความสามารถในเรื่องใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น รวมทั้งการบรรลุเป้าหมายและผลสำเร็จของงานที่พวกเขาเริ่มด้วยตนเอง

4) สัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้เรียน การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีในกลุ่มจะช่วยส่งเสริมความเจริญงอกงาม การพัฒนาความเป็นผู้ใหญ่ การปรับปรุงการทำงานและการจัดการกับชีวิตของแต่ละบุคคล สัมพันธภาพที่เท่าเทียมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของผู้เรียน

5) ครู คือ ผู้อำนวยการความสะดวกและเป็นแหล่งความรู้ในการจัดการเรียนการสอน ครูจะต้องมีความสามารถที่จะค้นพบความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียน เป็นแหล่งความรู้ที่ทรงคุณค่าของผู้เรียน และสามารถค้นคว้าหาสื่อ วัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับผู้เรียน สิ่งสำคัญที่สุดคือความเต็มใจของครูที่ให้ความช่วยเหลือโดยไม่มีเงื่อนไข ครูสามารถให้ทุกอย่างที่พัฒนาผู้เรียนได้ไม่ว่าจะเป็นความรู้ ความเชี่ยวชาญ เจตคติ และการฝึกฝน ซึ่งผู้เรียนมีอิสระในการรับหรือไม่รับก็ได้

6) ผู้เรียนมีโอกาสเห็นตนเองในแงุ่มที่แตกต่างจากเดิม การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มุ่งให้ผู้เรียนมองเห็นตนเองในแงุ่มที่แตกต่างออกไป ผู้เรียนจะมีความมั่นใจในตนเองและควบคุมตนเองได้มากขึ้น สามารถเป็นสิ่งที่อยากเป็น มีวุฒิภาวะสูงมากขึ้น

7) การศึกษา คือ การพัฒนาประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนหลายๆ ด้าน พร้อมกันไปกับการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาผู้เรียนด้านคุณลักษณะ ด้านความรู้ความคิด ด้านการปฏิบัติ และด้านอารมณ์ความรู้สึก ซึ่งด้านต่างๆ เหล่านี้ จะได้รับการพัฒนาให้เกิดขึ้นภายในตัวผู้เรียนแต่ละคนที่เป็นผู้สร้างจากความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่พบกับความรู้ความเข้าใจที่มีอยู่เดิม เกิดจากโครงสร้างทางปัญญา ผู้สอนไม่สามารถปรับเปลี่ยนปัญญาของผู้เรียนได้ แต่สามารถช่วยผู้เรียนปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางปัญญาได้ โดยผู้เรียนพยายามปรับข้อมูลใหม่กับประสบการณ์เดิมแล้วสร้างองค์ความรู้ใหม่

สรุปแนวคิดในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นแนวคิดในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนมากที่สุด และให้ผู้เรียนมีบทบาทมากที่สุดตามหลักจิตวิทยาการเรียนรู้ของผู้เรียน และสอดคล้องกับพัฒนาการของผู้เรียนแต่ละวัย ดังนั้นสภาพการเรียนการสอนจึงมีลักษณะผสมผสานด้วยวิธีการสอนที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนมีการศึกษาค้นคว้า การคิดวิเคราะห์ การแสดงความคิดเห็นและความรู้สึก มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนๆ และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง โดยบทบาทของครูเปลี่ยนจากผู้สอนอบรมหรือบอกเล่า มาเป็นให้การสนับสนุน ชี้แนะแนวทางในการหาแหล่งความรู้ ให้คำปรึกษาและให้กำลังใจแก่ผู้เรียนอย่างใกล้ชิด

2. หลักการที่สำคัญของการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ นักวิชาการหลาย ท่านได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับหลักการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งผู้เขียนได้รวบรวมจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ดังนี้

สุวิทย์ มูลคำ (2544) ได้สรุปหลักการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญว่า ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ได้เรียนตรงตามความต้องการและความถนัดของตนเอง มีโอกาสได้คิดอย่างสร้างสรรค์ แสดงออกอย่างอิสระ เป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเอง ได้เรียนรู้จากสภาพจริงและได้รับประสบการณ์ตรง ได้ใช้สื่อต่างๆ เพื่อการเรียนรู้ ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นหรือได้ทำงานเป็นกลุ่ม และได้เรียนอย่างมีความสุข

กรมวิชาการ (2544) ให้ข้อมูลว่าหลักการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ อาศัยแนวทางการจัดการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (หมวด 4) เป็นพื้นฐานในการศึกษาค้นคว้า และพิจารณาเลือกใช้รูปแบบหรือวิธีการจัดการเรียนรู้ได้ตามความเหมาะสม โดยมีวิธีการดังต่อไปนี้

1) การวิเคราะห์ผู้เรียน เป็นการรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่มที่ช่วยให้ผู้สอน มีข้อมูลสำคัญในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม หลักการวิเคราะห์ผู้เรียน ควรคำนึงถึงธรรมชาติของผู้เรียน ประสบการณ์และพื้นฐานความรู้เดิม และวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียน

2) การใช้จิตวิทยาการเรียนรู้ และกระบวนการคุณธรรม ค่านิยมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

3) การวิเคราะห์หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เชื่อมโยงกับการพัฒนาหลักสูตร และการจัดการเรียนรู้ ในสถานศึกษา

4) การออกแบบการเรียนรู้ตามสภาพจริงให้สอดคล้องกับมาตรฐานหลักสูตร และเชื่อมโยงบูรณาการ ระหว่างกลุ่มวิชา โดยใช้ผลการเรียนรู้ที่กำหนดเป็นหลัก และใช้กระบวนการวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการ เรียนรู้ เพื่อมุ่งพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน

5) การออกแบบการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง โดยใช้เครื่องมือวัดที่หลากหลาย เพื่อสะท้อน ภาพให้เห็นได้ชัดเจนและแน่นอนว่า ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ต่างๆ ได้อย่างไร ทำให้ได้ข้อมูลจากผู้เรียนรอบด้านที่ สอดคล้องกับความเป็นจริง เพื่อประกอบการตัดสินใจตัดสินผู้เรียนได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

สรุปแนวคิดของหลักการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้ดังนี้

1. กระบวนการที่เน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน และ รู้จักรับผิดชอบด้วยตนเอง

2. มีการเรียนรู้หรือศึกษาการเรียนรู้ได้จากแหล่งต่างๆ มากมายไม่ใช่ศึกษาหาความรู้จากแหล่งเดียว หรือเพียงในห้องเรียนเท่านั้น

3. เป็นการจัดกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนได้ค้นพบด้วยตนเอง

4. เป็นกระบวนการที่มีส่วนช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี

5. เป็นกระบวนการที่มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน

6. ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับชีวิตจริงของแต่ละบุคคล จากหลักการ ดังกล่าว จะนำไปสู่การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียน มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมและเป็นผู้ ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองอย่างมีความสุข โดยครูผู้สอนต้องลดบทบาทและปรับเปลี่ยนกระบวนการของตนจาก การเป็นผู้บอกความรู้ให้แก่ผู้เรียนมาเป็น ผู้สนับสนุน ผู้ชี้แนะ ที่ปรึกษาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนมากที่สุดตาม ศักยภาพของแต่ละบุคคล จัดประสบการณ์ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนใฝ่รู้ใฝ่เรียน ค้นพบคำตอบด้วยตนเอง โดยมีครู และนักเรียนร่วมกันแสวงหาแหล่งความรู้

แนวทางในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

บทบาทและหน้าที่ของครูผู้สอนจะต้องสนับสนุนและจัดประสบการณ์ให้มีความสำคัญต่อการเรียน การสอนแก่ผู้เรียนจึงจำเป็นต้องจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยครูต้องมีการวางแผนการจัด กิจกรรม เตรียมสื่อการสอน กำกับ ดูแลกระบวนการจัดกิจกรรม ส่งเสริมการนำความรู้ไปใช้ ดังนั้นครูจึง จำเป็นต้องมีการเตรียมการสอนเพื่อเป็นเครื่องช่วยให้ครูได้พัฒนา การจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ และมีประสิทธิภาพไปสู่จุดประสงค์ของการเรียนรู้และจุดหมายของหลักสูตร สรุปเป็นสาระสำคัญได้ดังนี้ (ทิตนา แคมมณี, 2542)

1. หลักการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ครูต้องตอบคำถามให้ได้ว่า สอนเพื่ออะไร สอนให้กับใคร สอนอย่างไร สอนทำไม และสอนแล้ว จะเกิดผลอะไรบ้าง ดังนั้นในแผนการสอนต้องกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ กำหนดแนวการจัดกิจกรรมที่จะทำให้ผู้เรียนบรรลุตามจุดประสงค์และวัดผลประเมินผลไว้อย่างชัดเจน
2. ขั้นตอนการเขียนแผนการสอน ครูต้องกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุตามจุดหมายของหลักสูตร จุดประสงค์รายวิชาต้องครอบคลุมทั้งในดานความรู้ ทักษะ และเจตคติ กำหนดแนวทางการจัดการเรียนการสอน เทคนิคการสอน วิธีการวัดผลและประเมินผลให้เป็นไปตามสภาพที่แท้จริงของผู้เรียนแต่ละบุคคล

ขั้นตอนกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ขั้นตอนในการเปลี่ยนแปลงกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีอย่างหลากหลาย ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและสภาพทั่วไป เช่น พื้นที่ของสถานศึกษา ชุมชน ผู้เรียน แหล่งข้อมูลหรือแหล่งค้นคว้า เป็นต้น กระบวนการในตอนนี้เป็นแนวทางหนึ่ง ซึ่งอาจจะปฏิบัติตามหรืออาจมีการปรับปรุงแก้ไขนอกเหนือจากนี้ได้ ดังนี้ (ลักขณา สรวิวัฒน์, 2554)

1. การปรับแนวความคิดของครู ครูต้องมีการปรับความคิดระบบใหม่และไม่ผูกพันหรือยึดติดกับเนื้อหาเพียงอย่างเดียว
2. นำทฤษฎีการเรียนรู้มาใช้ ครูผู้สอนจำเป็นต้องศึกษาค้นคว้า เพื่อหาความรู้ เพิ่มเติมจากแหล่งความรู้ทั่วไป และนำทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนรู้มาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้กับผู้เรียน
3. ปรับหลักสูตร มีการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับผู้เรียน ชุมชน และให้เป็นไปตามสภาพที่แท้จริงของแต่ละบุคคล

กลยุทธ์ในการจัดการเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดการเรียนรู้แบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นแนวความคิดที่มุ่งให้ผู้เรียนได้มีบทบาท มีส่วนร่วมในการเรียนการสอนมากขึ้น ซึ่งผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้ โดยการลงมือกระทำปฏิบัติ แก้ปัญหา หรือศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง โดยยึดความสนใจ ความสามารถของผู้เรียนเป็นสำคัญ และสามารถที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเอง และนำความรู้ไปใช้ เป็นประโยชน์ต่อตนเองได้ตลอด จนเน้นกระบวนการในการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เรียน ผู้เรียนจะมีความรู้ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ด้วยตนเอง จะเรียนอย่างมีความสุข มีส่วนร่วมในการทำงานในกิจกรรมต่างๆ อีกทั้งมีจิตใจที่สดชื่นแจ่มใสในระหว่างดำเนินกิจกรรม การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีกลยุทธ์ในการจัดการเรียนรู้ ดังต่อไปนี้ (สุภรณ์ สภาพงศ์, 2545)

1. กำหนดจุดมุ่งหมายของการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เช่น เพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนมากขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถต่างๆ ตามความสามารถของตน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้

จากการลงมือกระทำ ปฏิบัติหรือค้นคว้าด้วยตนเอง เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนตามความสนใจความสามารถของตนเอง เพื่อให้ผู้เรียนได้เชื่อมโยงการเรียนรู้กับสภาพชีวิตประจำวัน และเพื่อให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้กับเพื่อนๆ

2. มีลักษณะของการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เช่น จัดตามความสนใจความสามารถ จัดให้ผู้เรียนได้ลงมือทำกิจกรรม จัดให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแก้ทักษะต่างๆ เช่น ทักษะทางการคิดวิเคราะห์ ทักษะการแก้ปัญหา การสังเกต การทดลองค้นคว้า การจดบันทึกตลอดจนการสังเคราะห์ การสรุปข้อความรู้ต่างๆ อันเป็นองค์ความรู้ของตนเอง จัดให้ผู้เรียนได้มีโอกาสนำความรู้ที่ได้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน จัดให้ผู้เรียนได้มีโอกาสสร้างความสัมพันธ์ แลกเปลี่ยนความรู้ความคิดกับเพื่อนๆ จากการทำกิจกรรมต่างๆ

3. ประเภทของการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญนั้นแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ 1. การสอนแบบเน้นกิจกรรมการเรียนรู้เป็นหลักและการสอนแบบเน้นสื่อการสอนแบบนี้ ได้แก่ 1) การสอนแบบใช้ปัญหาเป็นหลัก (Problem Based Learning) เป็นการจัดการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนระบุปัญหาที่ต้องการเรียนรู้ ผู้เรียนจะคิดวิเคราะห์ปัญหา และตั้งสมมติฐานอันเป็นที่มาของปัญหา แล้วหาทางทดสอบสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งผู้เรียนจะต้องมีความรู้พื้นฐานที่จะเรียนรู้เนื้อหาต่างๆ มาก่อน เพื่อจะสามารถเรียนรู้เนื้อหา โดยกระบวนการใช้ปัญหาเป็นหลักได้ หากพื้นฐานความรู้เดิมของผู้เรียนไม่เพียงพอจะต้องค้นคว้า หาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง ในการดำเนินการสอนครูจะต้องนำปัญหาที่เป็นความจริงมา เขียนเป็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับตัวผู้เรียนโดยผู้เรียนจะต้องดำเนินการตามขั้นตอน 2) การสอนแบบนิรนัยวิทยา (Constructivism) เป็นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ใหม่ของตนเอง โดยมีการเชื่อมโยงความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นกับความรู้เดิมที่ผู้เรียนมีอยู่แล้ว การสร้างองค์ความรู้ใหม่ของผู้เรียน อาจได้จากการดำเนินกิจกรรมการสอนที่ให้ผู้เรียนศึกษา ค้นคว้า ทดลอง ระดมสมอง ศึกษาในความรู้ ฯลฯ การตรวจสอบองค์ความรู้ใหม่ ทำให้ได้ทั้งการตรวจสอบกันเองในระหว่างกลุ่มผู้เรียน ครูเป็นผู้ที่ช่วยเหลือให้ผู้เรียนได้ตรวจสอบความรู้ใหม่ให้ถูกต้อง 3) การสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความคิดรวบยอด (Concept Attainment) เป็นการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนทราบถึงคุณลักษณะของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง โดยสามารถระบุลักษณะเด่นลักษณะด้อยของสิ่งนั้นๆ ได้ สามารถนำความรู้ที่เกิดขึ้นไปใช้ในสถานการณ์อื่นๆ ได้ 4) การสอนแบบร่วมมือกัน (Co-Operative Learning) เป็นการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนร่วมมือกันทำงานช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และประสานงานกัน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในเรื่องที่เรียน และ 2. แบบเน้นสื่อ เป็นประเภทของการสอนในลักษณะใช้สื่อเป็นหลัก เช่น การสอนโดยใช้บทเรียนสำเร็จรูป การสอนแบบศูนย์การเรียน การสอนโดยใช้โปรแกรม CAI เป็นต้น การสอนแบบนี้มีลำดับขั้นตอนดังนี้ 1) ครูนำเสนอปัญหาซึ่งเป็นคำถามที่เร้าให้ผู้เรียนเกิดความคิด ผู้เรียนตอบคำถามของครูโดยให้คำตอบที่หลากหลาย 2) ครูให้ผู้เรียนช่วยกันหาคำตอบที่เป็นไปได้มากที่สุดโดยการอภิปรายร่วมกัน

หรือให้ค้นคว้าจากแหล่งความรู้เท่าที่มีอยู่ 3) ครูให้ผู้เรียนช่วยกันคัดเลือกคำตอบที่ตรงกับประเด็นปัญหา 4) ครูให้ผู้เรียนสรุปคำตอบที่เด่นชัดที่สุด

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดการเรียนรู้ตามแนวทางเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งมุ่งพัฒนาความรู้และทักษะทางวิชาชีพ ทักษะชีวิต และทักษะสังคม ปรากฏในวงการศึกษาไทยหลายรูปแบบ (กรมวิชาการ, 2544) ตัวอย่างเช่น

1. การเรียนรู้จากกรณีปัญหา (Problem-Based Learning : PBL) เป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนควบคุมการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนคิดและดำเนินการเรียนรู้ กำหนดวัตถุประสงค์ และเลือกแหล่งเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยผู้สอนเป็นผู้ให้คำแนะนำ เป็นการส่งเสริมให้เกิดการแก้ปัญหา มากกว่าการจำเนื้อหาข้อเท็จจริง เป็นการส่งเสริมการทำงานเป็นกลุ่มและพัฒนาทักษะทางสังคม ซึ่งวิธีการนี้จะทำได้ดีในการจัดการเรียนการสอนระดับมัธยมศึกษา เพราะผู้เรียนมีระดับความสามารถทางความคิดและการดำเนินการด้วยตนเองได้ดี

เงื่อนไขที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ประกอบด้วยความรู้เดิมของผู้เรียน ทำให้เกิดความเข้าใจข้อมูลใหม่ได้ การจัดสถานการณ์ที่เหมือนจริง ส่งเสริมการแสดงออกและการนำไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ การให้ออกาสให้ผู้เรียนได้ไตร่ตรองข้อมูลอย่างลึกซึ้ง ทำให้ผู้เรียนตอบคำถาม จดบันทึก สรุป วิพากษ์วิจารณ์สมมติฐานที่ได้ตั้งไว้ได้ดี

2. การเรียนรู้เป็นรายบุคคล (Individual study) เนื่องจากผู้เรียนแต่ละบุคคลมี ความสามารถในการเรียนรู้และความสนใจในการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีเทคนิคหลายวิธี เพื่อช่วยให้การจัดการเรียนในกลุ่มใหญ่สามารถตอบสนองผู้เรียน แต่ละคนที่แตกต่างกันได้ด้วย เช่น 2.1 เทคนิคการใช้ Concept Mapping ที่มีหลักการใช้ตรวจสอบความคิดของผู้เรียนว่าคิดอะไร เข้าใจสิ่งที่ยเรียนอย่างไรแล้วแสดงออกมาเป็นกราฟฟิก 2.2 เทคนิค Learning Contracts คือ สัญญาที่ผู้เรียนกับผู้สอนร่วมกันกำหนด เพื่อใช้เป็นหลักยึดในการเรียนว่าจะเรียนอะไร อย่างไร เวลาใด ใช้เกณฑ์อะไรประเมิน 2.3 เทคนิค Know-Want-Learned ใช้เชื่อมโยงความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ ผสมผสานกับการใช้ Mapping ความรู้เดิม เทคนิคการรายงานหน้าชั้นที่ให้ผู้เรียนไปศึกษา ค้นคว้าด้วยตนเองมานำเสนอหน้าชั้น ซึ่งอาจมีกิจกรรมทดสอบผู้ฟังด้วย 2.4 เทคนิคกระบวนการกลุ่ม (Group Process) เป็นการเรียนที่ทำให้ผู้เรียนได้ร่วมมือกันแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดซึ่งกันและกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายเดียวกัน เพื่อแก้ปัญหาให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์

3. การเรียนรู้แบบสร้างสรรค์นิยม (Constructivism) การเรียนรู้แบบนี้ มีความเชื่อพื้นฐานว่าผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้โดยการอาศัยประสบการณ์แห่งชีวิตที่ได้รับ เพื่อค้นหาความจริง โดยมีรากฐานจากทฤษฎีจิตวิทยาและปรัชญาการศึกษาที่หลากหลาย ซึ่งนักทฤษฎีสร้างสรรค์นิยมได้ประยุกต์ทฤษฎีจิตวิทยาและปรัชญาการศึกษาดังกล่าว ในรูปแบบและมุมมองใหม่ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ 3.1 กลุ่มที่เน้นกระบวนการรู้คิดในตัวบุคคล (Radical Constructivism or Personal Constructivism or Cognitive

Oriented Constructivist Theories) เป็นกลุ่มที่เน้นการเรียนรู้ของมนุษย์เป็นรายบุคคล โดยมีความเชื่อว่ามนุษย์แต่ละคนรู้วิธีเรียนและรู้วิธีคิด เพื่อสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง 3.2 กลุ่มที่เน้นการสร้างความรู้โดยอาศัยปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Constructivism or Socially Oriented Constructivist Theories) เป็นกลุ่มที่เน้นว่าความรู้ คือ ผลผลิตทางสังคมโดยมีข้อตกลงเบื้องต้นสองประการ คือ ความรู้ต้องสัมพันธ์กับชุมชนกับปัจจัยทางวัฒนธรรมสังคม และประวัติศาสตร์มีผลต่อการเรียนรู้ ดังนั้นครูจึงมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้

4. การเรียนรู้จากการสอนแบบเอส ไอ พี (SIP) การสอนแบบเอส ไอ พี เป็นรูปแบบการสอนที่พัฒนาขึ้น เพื่อฝึกทักษะทางการสอนให้กับผู้เรียนระดับอุดมศึกษา สาขาวิชาการศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจและความสามารถเกี่ยวกับทักษะการสอน โดยผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน มีผลทางตรง คือ การมีทักษะการสอน การมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทักษะทางการสอนและผลทางอ้อม คือ การสร้างความรู้ด้วยตนเอง ความร่วมมือในการเรียนรู้ และ ความพึงพอใจในการเรียนรู้

วิธีการที่ใช้ในการสอน คือ การทดลองฝึกปฏิบัติจริงอย่างเข้มข้น ต่อเนื่องและเป็นระบบ โดยการสอนแบบจุลภาคที่ให้ผู้เรียนทุกคนมีบทบาทในการทดลอง ตั้งแต่เริ่มต้นจน สิ้นสุดการฝึกขั้นตอนการสอน คือ ขั้นความรู้ความเข้าใจ ขั้นสำรวจ วิเคราะห์ และออกแบบ

การฝึกทักษะ ขั้นฝึกทักษะ ขั้นประเมินผล โครงสร้างทางสังคมของรูปแบบการสอนอยู่ในระดับปานกลางถึงต่ำ ในขณะที่ผู้เรียนฝึกทดลองทักษะการสอนนั้นผู้สอนต้องให้การช่วยเหลือสนับสนุนอย่างใกล้ชิด สิ่งที่จะทำให้การฝึกเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล คือความพร้อมของระบบสนับสนุน ได้แก่ ห้องปฏิบัติการสอน ห้องสื่อเอกสาร หลักสูตรและการสอน และเครื่องมือโสตทัศนูปกรณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

5. การเรียนแบบแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง (Self-Study) การเรียนรู้แบบนี้ เป็นการให้ผู้เรียนศึกษาและแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง เช่น การจัดการเรียนการสอนแบบ สืบค้น (Inquiry Instruction) การเรียนแบบค้นพบ (Discovery Learning) การเรียนแบบแก้ปัญหา (Problem Solving) การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) ซึ่งการเรียนการสอนแบบแสวงหาความรู้ด้วยตนเองนี้ใช้ในการเรียนรู้ทั้งที่เป็นรายบุคคลและกระบวนการกลุ่ม

6. การเรียนรู้จากการทำงาน (Work-Based Learning) การเรียนรู้แบบนี้ เป็นการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมผู้เรียนให้เกิดพัฒนาการทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้เนื้อหาสาระ การฝึกปฏิบัติจริง ฝึกฝนทักษะทางสังคม ทักษะชีวิต ทักษะวิชาชีพ การพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง โดยสถาบันการศึกษา มักร่วมมือกับแหล่งงานในชุมชนรับผิดชอบการจัดการเรียนการสอนร่วมกัน ตั้งแต่การกำหนดวัตถุประสงค์ การกำหนดเนื้อหากิจกรรม และวิธีการประเมิน

7. การเรียนรู้ที่เน้นการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ (Research-Based Learning) การเรียนรู้ที่เน้นการวิจัยถือได้ว่าเป็นหัวใจของบัณฑิตศึกษา เพราะเป็นการเรียนที่เน้นการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน

โดยตรง เป็นการพัฒนาระบบการแสวงหาความรู้ และการทดสอบความสามารถทางการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน โดยรูปแบบการเรียนการสอนแบ่งได้เป็น 4 ลักษณะใหญ่ๆ ได้แก่ 1) การสอนโดยใช้วิธีวิจัยเป็นวิธีสอน 2) การสอนโดยผู้เรียนร่วมทำโครงการวิจัยกับอาจารย์ 3) การสอนโดยผู้เรียนศึกษางานวิจัยของอาจารย์และของนักวิจัยชั้นนำในศาสตร์ที่ศึกษา 4) การสอนโดยใช้ผลการวิจัยประกอบการสอน

8. การเรียนรู้ที่ใช้วิธีสร้างผลงานจากการตกผลึกทางปัญญา (Crystal-Based Approach) การจัดการเรียนรู้ในรูปแบบนี้เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้สร้างสรรค์ความรู้ความคิดด้วยตนเองด้วยการรวบรวมทำความเข้าใจ สรุปวิเคราะห์ และสังเคราะห์จากการศึกษาด้วยตนเอง เหมาะสำหรับบัณฑิตศึกษา เพราะผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ มีประสบการณ์เกี่ยวกับศาสตร์ที่ศึกษามาในระดับหนึ่งแล้ว

วิธีการเรียนรู้เริ่มจากการทำความเข้าใจกับผู้เรียนให้เข้าใจวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ ตามแนวนั้น จากนั้นทำความเข้าใจในเนื้อหาและประเด็นหลักๆ ของรายวิชา มอบหมายให้ผู้เรียนไปศึกษาวิเคราะห์เอกสาร แนวคิดตามประเด็นที่กำหนดแล้วให้ผู้เรียนพัฒนาแนวคิดในประเด็นต่างๆ แยกทีละประเด็น โดยให้ผู้เรียนเขียนประเด็นเหล่านั้นเป็นผลงานในลักษณะที่เป็นแนวคิดของตนเองที่ผ่านการกลั่นกรอง วิเคราะห์เจาะลึกจนตกผลึกทางความคิดเป็นของตนเอง จากนั้นจึงนำเสนอให้กลุ่มเพื่อนได้ช่วยวิเคราะห์วิจารณ์อีกครั้ง

สรุป

สรุปได้ว่ากระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนไปในทางที่ดีขึ้น จึงมีความจำเป็นที่ต้องดำเนินการเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนการสอน ซึ่งครูผู้สอนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจ มีทักษะและความสามารถในการจัดการเรียนรู้ได้โดยการใช้เทคนิคและวิธีการสอนที่หลากหลาย ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีการพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพตามแนวคิดและหลักการจัดการเรียนรู้ด้วยการให้ผู้เรียนปฏิบัติหรือกระทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเองทั้งเป็นกลุ่มและรายบุคคลส่งผลให้มีการปฏิสัมพันธ์ ระหว่างผู้เรียนและผู้เรียนด้วยกันเองและระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน จากการดำเนินการในลักษณะดังกล่าว ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ตรง จึงมีผลให้ได้รับความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาการ มีทักษะในการทำงาน และมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

จากการศึกษาพบว่า กระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งได้สังเคราะห์รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ แบ่งออกเป็น 8 วิธี ดังนี้ 1. การเรียนรู้จากกรณีปัญหา 2. การเรียนรู้เป็นรายบุคคล 3. การเรียนรู้แบบสร้างสรรค์นิยม 4. การเรียนรู้จากการสอนแบบเอส ไอ พี (SIP) 5. การเรียน

แบบแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง 6. การเรียนรู้จากการทำงาน 7. การเรียนรู้ที่เน้นการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ และ 8. การเรียนรู้ที่ใช้วิธีสร้างผลงานจากการตกผลึกทางปัญญา ซึ่งสรุปเป็นแผนผังดังนี้

แผนผังที่ 1 รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

เอกสารอ้างอิง

- กมล ภูประเสริฐ. (2544). การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา. กรุงเทพฯ : ทิพย์พิบูลิเคชั่น.
- กรมวิชาการ. (2544). กลวิธีจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับวิธีการเรียน (Learning style). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2543). คู่มือการพัฒนาโรงเรียนเข้าสู่มาตรฐานการศึกษา การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.

- _____. (2545). หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544. กรุงเทพฯ : องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- _____. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด,
- ทิตินา แหมมณี. (2542). “การจัดการเรียนการสอนโดยยึดครูเป็นศูนย์กลาง: โมเดลชิปปา (CIPPA Model).” วารสารวิชาการ, 3(5) : 25
- ประเวศ วะสี. (2549). ทฤษฎีกระบวนการทางปัญญา. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- พิมพ์พันธ์ เตชะคุปต์. (2544). กระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.
- ลักขณา สรีวัฒน์. (2554). จิตวิทยาในชั้นเรียน (ฉบับปรับปรุง). พิมพ์ครั้งที่ 3. มหาสารคาม : ธนภรณ์การพิมพ์.
- วัฒนาพร ระงับทุกข์. (2545). เทคนิคและกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544. กรุงเทพฯ : พรักหวานกราฟฟิค.
- วิระเดช เชื้อนาม. (2545). “การจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางคืออะไร.” วารสารวิชาการ. 5(2) : 2-4.
- สุภรณ์ สภาพงศ์. (2545). “การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด.” วารสารวิชาการ. 5(3): 31-32.
- สุวิทย์ มูลคำ. (2544). เรียนรู้สู่ครูมืออาชีพ. กรุงเทพฯ : ที. พี. พริน.